

Elena ZOLOTARIOV, conferențiar universitar, doctor,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Abstract: *The article reveals a model of pedagogical concept, alternative to traditional experience, materialized on the basis of the author's own researches in a practical system of educative-instructive training of educators in the spirit of general human and national values. These two components – concept and practice – are part of a new paradigm, which aims to be a response to the crisis of the values we are currently facing. The goal of the new paradigm – the ability of the individual to update his / her inner forces in the moral awareness of reality, aligning with the essential criteria of the recognized social ideal, which is being assimilated. This will enable the educator to interpret properly the ethical premises of the actions and the rational self-assess ability in favor of implementing the appropriate behavior in conflict situations.*

Keywords: *„New educational universe”, new paradigm, functional parameters, systematic ethical knowledge.*

Introducere

Relevanța problematicii vizate derivă din idealurile și nevoile societății contemporane postmoderne bazate pe cunoaștere, care este afectată de o criză acută a valorilor spirituale/morale, de care educația trebuie să țină seama. E un lucru cert că noile politici curriculare pentru sistemul educațional trebuie gândite astfel încât acestea să ajute noile generații, care astăzi trăiesc într-un alt orizont și într-un alt ritm, să-și dezvolte competențele esențiale pentru o înțelegere profundă a aspectului moral al fenomenelor și a lumii. Din acest punct de vedere, ne dorim ca centrul preocupărilor educative să devină o morală autentică, înțemeiată pe o concepție social-morală bazată pe o analiză teoretică temeinică, care să se instituie într-o premisă reală pentru un comportament moral din partea educabililor, viabil în condițiile perioadei de tranziție și de construire a noii societăți. Mai mult, este esențial ca cei pe care îi educăm, să-și cultive capacitatea de a ajunge *ei înșiși* la reperele esențiale ale moralității, ultimele devenind suportul pentru alegerile făcute în viața lor de zi cu zi. Lucrul cel mai important însă este ca elevul să poată folosi această experiență și după încheierea programelor de studiu în acest domeniu.

Instituțiile sociale din Republica Moldova, deocamdată, nu sunt pregătite spre a contribui la creșterea eficienței procesului pedagogic în perspectiva vizată, iar agenții educaționali nu posedă încă suficiente abilități de formare educativ-didactică a elevilor care să răspundă imperativelor noilor condiții social-economice. Metoda tradițională bazată pe concepția etico-normativă nu oferă elevului acces garantat în ceea ce privește dezvoltarea abilităților, talentelor și sensibilităților individuale necesare pentru constituirea moralității. Discrepanța între nivelul „verbal” și cel „real” de dezvoltare a regulilor etico-morale, constatată în cadrul cercetărilor, dar și în practica vieții cotidiene, apare în accepția noastră, ca o conse-

cință a abordării conștiinței morale drept rezultat direct și nemijlocit al intervențiilor educative întreprinse. În aceste circumstanțe, nu se apreciază la justa valoare stimularea mecanismelor psihologice, responsabile de declanșarea orientării morale a comportamentului uman [1].

Când societatea conștientizează tot mai mult consecințele negative ale acestor deficiențe pentru generația în creștere și pentru națiune, eficientizarea intervențiilor moral-orientate devine o problemă socială acută care necesită teorii și strategii pedagogice noi. Astăzi i se cere educației (școlii) un nou „univers”, rostul ei fiind asigurarea mediului formării unor scopuri interioare, întemeiate pe „nevoile lăuntrice ale individului care trebuie educat” [2]; stimularea inițiativei personale a copilului în scopul orientării acesteia către valorile morale autentice (L. Vâgotskii). E limpede că se impun cu necesitate noi abordări științifice, care ar furniza metodologiei stimulării moralității la elevi nivelul așteptat de funcționalitate, respectiv, de competitivitate rezultativă adecvată.

Studiul de față își propune punerea în valoare a posibilităților de ajustare a rezultatelor cercetărilor, inclusiv, a celor realizate de autor, care vor permite materializarea noului dezi-derat educațional în conformitate cu imperativele actuale și de viitor [3]. Scopul practic: stabilirea exigențelor pedagogice privind crearea mediului prielnic pentru dezvoltarea atitudinilor și competențelor copilului de a face alegeri independente pe plan moral în spiritul valorilor naționale și universale. Oferim o alternativă de concept și practică educațională, care vor permite instituțiilor abilitate să-și sporească capacitatea de activitate și eficiența gestionării domeniului vizat. Sperăm, de asemenea, că trecerea la noua paradigmă, va deschide calea spre o posibilă integrare a tuturor agenților educaționali într-un sistem unic de stimulare a moralității la copii, tineri și adulți.

DISCUȚII. Analiza literaturii de referință ne-a sugerat idei cu semnificație metodologică pentru dezvoltarea obiectivelor trasate. S-a reușit edificarea unei concepții, materializate într-un model sistemic de acțiuni pedagogice, orientate spre stimularea inteligenței spiritual-morale la copiii cu vârsta cuprinsă între 5-6 și 10-11-12 ani. Noul model plasează pe prim-plan opțiunea pentru discursurile inteligente, inspirate din practica de viață accesibilă copilului. Ca rezultat, se creează mediul prielnic pentru ca postulatele spiritual-morale, în curs de asimilare, să funcționeze la nivel cognitiv, afectiv și practic, așa cum ele interacționează în viața umană.

Libertatea de gândire, de exprimare și spiritul de căutare în comun a soluțiilor pentru problemele etice special selectate reprezintă o oportunitate vitală pentru noua paradigmă educativă. Elementul inovativ permite și implică direcționarea intervențiilor spre conștiința de sine, sfera *interioară* de apreciere și moralitate a copilului. Aranjamentul didactic asigură formarea / autoformarea educabililor de o manieră corectă, ajutându-i să-și inoculeze capacitatea de a se bizui pe sine, emancipându-se lăuntric prin cunoaștere. Îi motivează în dobândirea puterii transformatoare asupra fenomenelor realității. Facilitează capacitatea omului în creștere de a fi flexibil, mobil, pentru a se autodepăși și crea o lume a toleranței, a respectului și a compasiunii. Iată un complex de abilități, valori și atitudini pe care se axează modelul alternativ, pentru a face față problematicii lumii contemporane, care, potrivit unor experți, duce la „rătăcirea”, pe plan mintal, și la „răcirea” pe plan sufletesc a omului [6]. Valorile și atitudinile evidențiate devin competență și performanță a celui care învață, ne-am convins, în condițiile traducerii imaginii idealului moral universal în formule accesibile elevului care frecventează treapta primară de învățământ. Aceste elemente – unități didactice – constituie, în opțiunea noastră, baza edificării modelului inovațional de instruire, prin mijloace adecvate particularităților, profilurilor morale ale educabililor [3].

Avem trei parametri (criterii) care semnifică creșterea gradului de funcționalitate a noii paradigme comparativ cu „tradiționala” orientare a demersurilor pedagogice.

(I) Primul factor determinant ține de fundamentarea teoretică profundă a supozițiilor noii strategii pedagogice. Teza principală se rezumă la ideea că în domeniul relaționării interumane acțiunile morale intenționale (acte) se bazează pe legea armonizării și a echilibrului între valoarea acestora pentru sfera de interes a altei persoane și valoarea (importanța) pentru satisfacerea nevoilor individuale, specifice subiectului: stima de sine, împlinirea de sine, autoafirmarea etc. (A. Guseinov, O. Drobnitsky). În același timp, „Premiul care urmează întotdeauna oricărui lucru bun și chiar fiecărui gând virtuos... este un sentiment de satisfacție, oferit nouă de o conștiință clară, de înțelegerea că am făcut bine” (M. Montaigne). Conectându-ne la starea celuilalt, la bucuriile și necazurile lui, vom percepe, în același timp, acțiunea ca pe o sursă de trăiri favorabile, asociate cu mândria și demnitatea personală ca subiect, solicitându-ne o interiorizare mai profundă în propriile noastre experiențe.

Armonizarea (echilibrarea) propriei stări de spirit a subiectului cu rezonanța anticipată a acțiunii pentru celălalt exprimă, credem noi, baza esențială a idealului universal de relaționare umană. Din acest punct de vedere, instituțiilor educative, școlii de toate nivelurile, le revine preocuparea de a conduce în mod organic discipolii spre conștientizarea valorii morale a actelor și luarea unor decizii independente cu privire la scopurile orientate spre altă persoană, apelând la caracteristicile esențiale ale modelului social constituit.

Credem că în cazul conștientizării unui act (săvârșit sau presupus), cunoașterii motivelor și determinantelor acestora, asumându-și și responsabilitatea pentru rezultatele pozitive și negative ale acțiunilor din perspectiva influențelor acestora asupra celuilalt și inițiatorului însuși, percepția copilului se schimbă. Devine posibilă activarea potențialului uman înăscut, ceea ce presupune autoreflexie sau cugetare despre sine. Copilul se deprinde să judece de sine stătător, să-și formuleze propria judecată despre sensul moral al fenomenelor examinate.

O astfel de conștientizare poate avea un efect de stimulare și de reglementare cu privire la punerea în aplicare a alegerii morale umane în situația de problemă-conflict [4]; [5]. După părerea psihologului S. Rubinștein, conștientizarea că ceva este bun (datorie) are un conținut moral, suficient, pentru a determina nevoia de a face anume acest lucru. Nu este o atracție în sensul specific al cuvântului, dar forță motrice, totuși suficientă pentru a genera un comportament contrar atracției. [4]. Însă acest lucru nu se produce de la sine. Este necesară o comunicare pedagog – discipol organizată adecvat sub aspect metodologic, o formare consistentă teoretic, utilizabilă în întreaga practică a vieții sociale largi și foarte diverse sub aspect moral.

În această ordine de idei, noul concept implică punerea copilului în situația de a face alegeri care să desemneze criteriile esențiale ale idealului. Elevul se angajează în rolul de *a recrea* relația de transformare a stării emoționale a celuilalt, prin anumite mijloace, care sunt înțelese drept favorabile pentru starea interioară a însuși inițiatorului de comportament. Modelul moral – argumentat (schema) de raționament va îndrepta în direcția corectă însuși cursul de implementare a procesului conștientizării morale a actului, iar copilul va deveni capabil de a stabili scopuri nobile și de a depune eforturi pentru a le realiza în practică. În plus, acest model de raționament va constitui baza pentru *cunoașterea generală* în domeniul moral. Copilul va ajunge să cunoască că tot ce înalță demnitatea de Om este bine și tot ce o diminuează este rău. Decorate într-un discurs inteligent, aceste idei și concepte se vor constitui în ierarhizări corecte ale sistemului de valori, la nivelul înțelegerii. Cu ajutorul limbajului, elevul va învăța să fie conștient de procesul său de gândire, astfel ajungând să stăpânească acest proces și devenind capabil, ca interior, să nu rămână niciodată la discreția ambianței sau a spontanelor impulsuri. De asemenea, va deveni posibilă, abordarea generalizată a aspectului moral al comportamentului, prin învățarea de a utiliza *schema* menționată de raționare a acțiunilor în condiții specifice. Acest lucru îi va permite *de a*

căuta în mod independent și *a găsi* soluții corecte din punctul de vedere al idealului moral: gestionarea procesului de gândire, ajustarea dorințelor proprii cu cele ale altor oameni, formularea și formarea unui suport autentic și credibil modului său de a fi în lume, încrederea că în el (în fiecare om) se găsește soluția unei vieți trăite cu sens.

(II) Al doilea factor determinativ semnifică formularea precisă a scopurilor formării educativ-instructive în consonanță cu esența conceptului alternativ dezvoltat. Evocăm câteva raționamente ale oamenilor de știință din care ne-am inspirat în contextul dat:

„Oamenii au nevoie de o morală întemeiată pe natura umană, pe experiență, pe rațiune” – ne sugera Helvetius. „Elementul principal al comportamentului vizat este procesul autodeterminării raționale, a coordonării acțiunilor cu cerințele rațiunii cu semnificație valorică. Sursele încălcărilor sunt căutate în actele conștiinței individuale, care ar putea interpreta greșit premisele etice de bază ale comportamentului” – Im. Kant. Ceea ce contează sub aspect moral este, după părerea lui Sorin-Tudor Maxim, „responsabilitatea morală” – „asumarea demnă de către o persoană a actelor și a consecințelor acestor acte comise intențional, cât și faptul de a da socoteală în fața propriei conștiințe de atitudinea personală față de actele celorlalți”.

Însumând tezele evidențiate într-o formulă mai adaptivă, s-a reușit determinarea unor idei-vector a filozofiei metodei specializate de intervenție: „natura umană”, „experiența individuală”, „rațiunea”, „capacitatea de coordonare a acțiunilor cu cerințele rațiunii cu semnificație valorică”, „interpretarea premiselor etice de bază ale comportamentului”, „asumarea demnă a consecințelor actelor comise intențional”, „actualizarea atitudinii personale față de actele celorlalți”. Reperete valorice nominalizate s-au conturat în lumina standardelor unei educații de calitate, precum și în baza unei analize comparative a impactului metodei tradiționale și a noii abordări de concept, pe filiera dezvoltării personalității din punct de vedere moral [3].

Totalitatea ideilor și principiilor menționate alcătuiesc bazele unei reale filozofii a modelului pedagogic inovativ, în măsură să îndrepte pe un făgaș nou educația tinerei generații, cu scopul de a-i oferi acesteia posibilitatea de a cunoaște și a prelua adevăratele valori morale tradiționale, care constituie fundamentul oricărei societăți civilizate. Această filozofie răspunde imperativelor actuale și de perspectivă ale societății și personalității, impunând responsabilități majore în fața școlii întru prosperarea vieții spirituale și morale a elevilor și contribuind la armonizarea relațiilor interumane în corelare cu sensul general al dezvoltării sociale.

(III) Al treilea factor determinativ se referă la fundamentarea programei curriculare pe componentele structurale ale mecanismului psihologic, de natură să asigure interpretarea corectă a premiselor etice ale unui act în conformitate cu criteriile idealului: (motivațional-obiectiv, acțional-reglementator, emoțional-estimativ). Aceste elemente structurale integrează cele trei subsisteme ale acestui proces: *de cunoaștere* (cognitivă), *volitivă* (comportamentală), *emoțională* (afectivă), desemnând domeniile experiențiale care reproduc punctual luarea independentă a deciziilor pe plan moral. Aceste domenii / *competențe valorice* implică:

- *cunoașterea* (reprezentarea) consecințelor acțiunii pentru starea interioară a subiecților comunicării; a logicii de chibzuire a actului, cu orientare spre exigențele modelului social semnificativ;
- *abilitatea* de a percepe, de a înțelege, de a prezenta în mod logico-verbal impresiile unor situații specifice de viață; de a exercita o corelare și un echilibru al rezonanței acțiunilor pentru subiecții relaționării; de a pune în practică formele de comportament acceptabile pentru celălalt, prin urmare și pentru sine;
- *experiența* activității creatoare în contextul dat;
- *experiența* atitudinii emoțional-valorice – judecări cu privire la calitatea morală a actului, ca o reflectare a cunoașterii metodei social-obiective de raționament, capacitate

ții de a o aplica în mod independent și de a o accepta drept *criteriu universal* de justificare a sensului moral al manifestărilor comportamentale.

Ideea este că toate aceste tipuri experiențiale pot să acționeze în calitate de *procedee* (moduri generalizate) de conștientizare a valorii morale a actului, desfășurat în imaginație. Școala trebuie, deci, să se simtă angajată să realizeze dobândirea respectivelor tipuri de experiență individuală a elevului, până când ele vor deveni corecte și operante. Rezumând cele menționate mai sus, considerăm că practica tradițională, nu-i oferă elevului accesul garantat la un nivel adecvat de asimilare a competențelor care ar valorifica plener prioritățile indicate. E necesar de a se lua în calcul și faptul că dezvoltarea aspectelor morale ale comportamentului, până în prezent nu poate fi supusă unui management și unei reglementări raționale pe plan educativ, din punctul nostru de vedere, pe motiv că, în esență, în teoria și practica de educație moral-spirituală, nu există o analiză sistemică a fenomenelor. La rândul său, noua paradigmă, oferindu-i copilului *metodele universale* de gândire și activitate în domeniul luării deciziilor morale independente, îi va permite obținerea cunoștințelor *sistemic* referitoare la latura morală a acțiunilor și aplicarea lor în situații specifice: tehnicilor de proiectare a scopurilor, motivelor, conținuturilor acțiunilor pentru punerea lor în aplicare, rezultatului așteptat. Sistematizarea cunoștințelor (reprezentărilor) dobândite se produce ca rezultat al raportării acestora la categoriile clasice de atitudini: cele față de ceilalți, față de sine, a oamenilor unul față de altul.

Concluzii. Rezultatele studiului realizat avansează ideea eficientizării educației prin cercetare, confirmând viabilitatea supozițiilor înaintate cu referire la posibilitățile fortificării funcționalității intervențiilor educative moral concepute. Se reușește o intensificare a dezvoltării educabililor în comparație cu modelul tradițional, pe dimensiunea conștientizării calității morale a actelor, cu ajutorul unor *sarcini speciale*. Acestea includ formarea modelului (schemei) adecvate de raționament și aplicarea lui în procesul rezolvării problemelor care necesită punerea în aplicare a alegerii morale, precum și evaluarea interacțiunilor umane în conformitate cu reperele idealului moral. Instrumentul pedagogic relevant – căutarea în comun a soluțiilor de rezolvare a situațiilor de problemă sau a problemelor morale ale vieții reale, prin facilitarea procesului de reflecție individuală a copilului, dar și a discuțiilor colective.

Creșterea gradului de funcționalitate a demersurilor specializate devine posibilă grație aplicării metodei *algoritmului pedagogic*, care le permite copiilor să-și construiască propria cunoaștere, pentru a descoperi sau redescoperi ei înșiși adevărurile morale, în baza experienței și a reflecției asupra acestei experiențe, dar nu pe calea acumulării mecanice a cunoștințelor transmise de pedagog. Formarea gândirii prin propriile forțe, gândirea independentă pe plan moral-etic devine un factor de primă importanță în construirea de către elev a unor noi realități și formularea mesajului său pentru lume, întemeiat pe reperele unei vieți demne de Om.

Referințe bibliografice:

1. ЗОЛОТАРЕВА, Е. *К вершинам нравственности. Системная модель инновационного образования*. Chișinău: SA. Tipografia „Reclama”, 2012. 344p. (Biblioteca „Meșterul Manole”) ISBN 978-9975-4410-6-3.
2. Dewey, J. *Democrație și educație*, EDP. București, 1972.
3. ZOLOTARIOV, E. *A Vedeă cu Inima. Manual-suport pentru promovarea reperelor spiritual-morale în practica învățământului modern. Vol.I-II*. Chișinău: Tipografia „Reclama”, 2014- (Biblioteca „Meșterul Manole”). ISBN 978-9975-58-026-7- ISBN 978-9975-58-040-3.
4. АБУЛЬХАНОВА СЛАВСКАЯ, К.А. *Из научного наследия Сергея Леонидовича Рубинштейна//Вопросы психологии*. – 1979. – И 5, С. 140-150.
5. АСМОЛОВ, А.Г. *Личность: Психологическая стратегия воспитания // Новое педагогическое мышление/ Под ред. А.В.Петровского*. – М.,1989. – С. 206-220.
6. GAGIM, I. *Tăvălugul*. „Făclia”. 16 decembrie 2016, pag. 3.